

KNIHY MAKABEJSKÉ

2 deuterokanonické knihy vyprávějí o boji Židů proti seleukovským vládcům za náboženskou a politickou svobodu; název pochází od příjmení (*makkabi* = kladivo) daného hlavnímu hrdinovi Judovi. V první knize Makabejské hlavní důraz spočívá na věrnosti Hospodinově smlouvě a na bezpodmínečné poslušnosti Zákona, a to i za cenu života. Druhá kniha Makabejská pak obrací pozornost především na chrám – ne však jako stavbu, nýbrž jako znamení a záruku Boží náklonnosti a věrnosti vůči svému lidu.

1 PRVNÍ KNIHA MAKABEJSKÁ

První kniha Makabejská popisuje události, k nimž došlo po smrti Alexandra Velikého (r. 323 př. Kr.) a po rozpadu jeho říše. Vyprávění zahrnuje dobu 40 let – od počátku vlády Antiocha Epifana r. 175 až do smrti Šimonovy r. 134 př. Kr. Král Antiochos IV, zvaný Epifanés z rodu Seleukovců násilnou helenizací Judeje a zaváděním Diova kultu v Jeruzalémě (1,54) vyvolává povstání židů, kteří zůstali věrni víře otců.

Vůdce povstání, kněz Matitjáš z rodu Hasmonejců, zabije proradného žida, který chce obětovat modlám, a prchne se svými pěti syny do hor (1 Mak 2,23-27). Tak dochází k odboji, jehož posláním bylo ničit pohanské oltáře, likvidovat nepřitele a vydobýt židům znovu svobodu. Po Matitjášově smrti se stane vůdcem povstání Juda zvaný Makabejský (*makkábí* = kladivo); po něm obě knihy dostaly své jméno. Ten dobývá jedno vítězství za druhým. Získá židům náboženskou svobodu, očistí chrám zneuctěný pohany a posvětil nově zbudovaný oltář 25. dne měsíce kislevu (asi 14. prosince) roku 164 př. Kr. (srov. 1 Mak 4,52.59; Jan 10,22). Tento Judův čin si židé dodnes připomínají svátkem zvaným chanucha (tj. [znovu]posvěcení [chrámu]). Po Judovi nastoupil r. 160 na jeho místo Jonatan, který byl zároveň nejvyšším knězem. Když zahynul, stanul v čele odboje jeho bratr Šimeon (143-134). Kniha končí zmínkou o počátku vlády Jana Hyrkána (134-104 př. Kr.), syna Šimeonova. Judea dosáhla za Hasmonejců politické samostatnosti v letech 142-63.

Originál byl hebrejský, dochoval se však jen řecký překlad; autorem je pravděpodobně palestinský Žid a knihu napsal kolem r. 100 př. Kr. Líčí sice detailně válečné události a politické intriky, ale hlavním záměrem je podat dějiny z náboženské perspektivy – jako zásadní svár mezi pohanským vlivem a mravy otců; s obdivem vyzvedá hrdinství těch, kdo bojovali pro Zákon a chrám a vydobyli tak národu svobodu.

2 DRUHÁ KNIHA MAKABEJSKÁ

2 Mak není pokračováním 1 Mak, nýbrž jde s ní zčásti souběžně – začíná před nástupem Antiocha Epifana a končí před smrtí Judy Makabejského (zahrnuje období asi 15 let – v 1 Mak 1-7); styl knihy je odlišný, vyznačuje se kazatelskou rétorikou typickou pro helénistickou literaturu; kniha byla napsána původně řecky a autor ji vydává za stručné shrnutí pětisvazkového díla Jásona z Kyrény; její vznik lze datovat nejspíše do 1. pol. 1. stol. př. Kr.

Z celé knihy dýchá důvěra v Boha a jeho vedení. Hospodin je Pán, který stvořil svět z ničeho (7,28 srov. Žid 11,3). Proto rozhodujícím činem víry je pevně se spolehnout na tohoto Boha, i kdyby to mělo člověka stát třeba i život.

Za příklad této víry a bezmezných důvěr v Boha je dáván stařec Eleazar, který raději volí smrt, než aby se prohřešil proti předpisům Zákona jíst maso nečistých zvířat (6,18-31).

Druhým příkladem je chování sedmi bratrů, kteří jsou postupně umučeni, protože se rovněž nechtěli zpronevřit ustanovením Zákona. Navíc sama jejich matka jim dodávala odvahy, aby nakonec i ona odevzdala svůj život tomu, jemuž celým srdcem důvěřovala (7,1-42).

Záměr je zjevně estetický (autor chce zaujmout) a pedagogický (jeho snahou je vychovávat); píše pro Židy z alexandrijské diaspory, aby v nich probudil pocit solidarity s bratry v Jeruzalémě; leží mu na srdci především osud chrámu – centrum náboženského života podle Zákona a současně předmět nenávisti pohanů (viz oba dopisy na začátku a závěr obou hlavních částí). Náboženský zájem odsouvá do pozadí zájem striktně historický – kniha vyzvedá hrdinský příklad mučedníků pro věrnost Zákonu (Eleazar a 7 bratří); kanonicita 2 Mak je ospravedlněna věroučně významnými (a ve SZ ojedinělými) výpověďmi o vzkříšení mrtvých, odplatě po smrti a modlitbě za zemřelé (srov. 2 Mak 7,9.11.14.23.29.36; 12,43-45).

Celou knihu provází myšlenka, že právě ti, kdo pevně věří v Boha, musí procházet velkým utrpením, nežli vejdou do věčné slávy. Je to myšlenka, kterou Nový zákon v plnosti vztáhl na Krista a jeho utrpení i na utrpení jeho věrných (srov. např. Mk 8,31; 2 Kor 1,5; 1 Petr 4,13-16).

3 OTÁZKA

Co víte o knihách Makabejských (původní jazyk knih; specifické zaměření jednotlivých knih)?